

Дергачова В.В.
докт. економ. наук, професор,
Костюк А.К.
Національний технічний університет України «КПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ТА УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-АКТИВНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

CONDITIONS AND FEATURES OPERATION FOR INNOVATION-ACTIVE INDUSTRIAL ENTERPRISES

Найважливішою сферою здійснення прогресивних змін в економіці є промисловий комплекс України, де діяльність будь-якого підприємства пов'язана з формуванням таких властивостей, що дозволяють утримувати нішу функціонування та зміцнювати своє ринкове становище в сьогоденних умовах жорсткої конкуренції з урахуванням нових її проявів. Крім того, єдиним перспективним напрямком забезпечення виживання промислових підприємств і успішного їх функціонування є здійснення ними інноваційної діяльності. У даній науковій статті розглянуто особливості та умови функціонування інноваційно-активних промислових підприємств в сучасних ринкових умовах; проаналізовано динаміку інноваційної активності підприємств за період 2000-2011 рр.; досліджено основні проблеми малої кількості інноваційно-активних підприємств. Запропоновано заходи щодо стимулювання впровадження інновацій на підприємствах; визначено, що для активізації інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств необхідною умовою є створення механізму стимулювання як на рівні підприємства, так і на рівні держави, досліджуючи світовий досвід та адаптуючи його до сучасних ринкових умов та національних особливостей.

Важнейшей сферой осуществления прогрессивных изменений в экономике является промышленный комплекс Украины, где деятельность любого предприятия связана с формированием таких свойств, позволяющих удерживать нишу функционирования и укреплять свое рыночное положение в нынешних условиях жесткой конкуренции с учетом новых ее проявлений. Кроме того, единственным перспективным направлением обеспечения выживания промышленных предприятий и успешного их функционирования является осуществление ими инновационной деятельности. В данной научной статье рассмотрены особенности и условия функционирования инновационно-активных промышленных предприятий в современных рыночных условиях; проанализирована динамика инновационной активности предприятий за период 2000-2011 гг; исследованы основные проблемы малого количества инновационно-активных предприятий. Предложены мероприятия по стимулированию внедрения инноваций на предприятиях; определено, что для активизации инновационной деятельности отечественных промышленных предприятий необходимым условием является создание механизма стимулирования как на уровне предприятия, так и на уровне государства, исследуя мировой опыт и адаптируя его к современным рыночным условиям и национальным особенностям.

The most important sphere of progressive changes in the economy is the industrial complex of Ukraine, where the activities of any company associated with the formation of such properties that allow to maintain a niche operation and strengthen its market position in today's

competitive environment, taking into account its new manifestations. Furthermore, the only promising way to ensure the survival of industrial enterprises and their operation is successful exercise of innovation. In this research article it was defined the characteristics and operating conditions of industrial innovation active enterprises in the current market conditions, analyzed the dynamics of innovation in the enterprises for the period 2000-2011 years, studied a small number of basic problems of innovation active enterprises. The measures to stimulate innovation in enterprises determined that to enhance innovation of domestic industries prerequisite is to create a mechanism to stimulate both the enterprise level and at the state level, exploring the world experience and adapting it to the current market conditions and national characteristics.

Ключові слова: впровадження інновацій, динамічний розвиток, інноваційна активність, інноваційно-активне підприємство.

Вступ. Забезпечення успішного, стійкого та стабільного розвитку економіки України потребує здійснення структурних зрушень переважно за рахунок модернізації та перебудови економіки країни в цілому, зокрема її суб'єктів господарювання. Найважливішою сферою здійснення прогресивних змін є промисловий комплекс України, де діяльність будь-якого підприємства пов'язана з формуванням ним таких властивостей, які дозволяють йому утримувати нішу функціонування та зміцнювати своє ринкове становище в сьогоденних умовах жорсткої конкуренції з урахуванням нових її проявів.

Крім того, єдиним перспективним напрямком забезпечення виживання промислових підприємств і успішного їх функціонування є здійснення ними інноваційної діяльності. Адже впровадження передових технологій, випуск високоякісної продукції, створення конкурентоспроможних промислових виробництв залежить від нововведень на підприємстві, від рівня його активності у впровадженні інновацій, оскільки саме інноваційна діяльність на підприємстві виступає рушійною силою до здійснення повномасштабного його переходу на інноваційний рівень розвитку та досягнення прогресивних змін. Тому, аналіз питання щодо особливостей та умов функціонування інноваційно-активних підприємств є досить актуальним та викликає значний інтерес науковців до даної тематики.

Дослідженням питань щодо інноваційної діяльності підприємств, а також особливостей та умов функціонування інноваційно-активних підприємств займалися як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій літературі. Даним проблемам присвячено досить багато праць відомих вчених-економістів, а саме: О.Ш. Амоша, Л.Л. Антонюк, С.П. Барановська, Р.В. Бойко, А.С. Гальчинський, С.М. Ілляшенко, Т.О. Скрипко. Ці та інші дослідники в своїх працях пропонують рекомендації щодо підвищення інноваційної активності промислових підприємств України. Проте, враховуючи сучасне мінливе економічне середовище, питання покращення інноваційної активності потребує подальших досліджень та розробок.

Постановка завдання. В процесі написання даної наукової статті були поставлені наступні цілі дослідження: визначення особливостей та умов функціонування інноваційно-активних промислових підприємств України, зокрема, аналіз основних причин, що перешкоджають підвищенню рівня інноваційної активності; дослідження інноваційної активності промислових підприємств України в динаміці років; розгляд основних напрямів щодо покращення даної ситуації.

Методологія. В процесі проведення дослідження було використано методи порівняння та узагальнення, систематизації, був використаний інструментарій пакету Microsoft Office. Інформаційною базою дослідження є наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених, методичною основою стали методи логіки, формалізації та порівняння.

Результати дослідження. Ситуація, що складається навколо сучасних підприємств промислового комплексу України вимагає перспективних структурних зрушень та спрямування економіки на здійснення високотехнологічних змін. Саме інновації та інноваційна діяльність на підприємстві виступають рушійною силою та індикатором досягнення перспектив розвитку, стабільного функціонування та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств як на внутрішньому ринку, так і на міжнародному для забезпечення національної економіки від зростання імпорту.

Інноваційна діяльність промислового підприємства — це процес, який спрямований на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, новий або удосконалений технологічний процес, а також супутні наукові дослідження і розробки [1]. Усі переваги, зумовлені розвитком інноваційної діяльності спрямовують на стимулювання впровадження інновацій на промислових підприємствах, оскільки саме інноваційна активність тлумачить стійкість, конкурентоспроможність та фінансову незалежність підприємства в сучасному економічному просторі.

Інноваційно-активне підприємство проявляється в змозі сприймати і реагувати на сигнали зовнішнього середовища, які, в свою чергу, виступатимуть символом впровадження нововведень.

Підприємство вважається інноваційно-активним, якщо воно: постійно-вдосконалює і оновлює продукцію, що випускається; набуває, освоює і використовує прогресивну техніку і новітнє устаткування; використовує переваги спеціалізації і диверсифікації; оновлює сировинну базу за рахунок застосування якісніших і нових видів сировини; розвиває і удосконалює сектор НДДКР; впроваджує більш довершені технології у виробничий процес; вводить зміни у складі функцій, методах роботи апарату управління, зокрема застосовує автоматизовані системи управління; покращує структуру кадрів, використовуючи працю високої кваліфікації; впроваджує новітні

методи організації виробництва; фінансові інновації; удосконалює логістичний ланцюг [2].

Необхідною складовою стійкого економічного розвитку держави в цілому, підприємств, установ і організацій є зростання їх інноваційної активності, інтелектуального потенціалу та науково-технологічних інновацій. Як зазначає Новицький В.Є.: «Таке зростання є одним з основних пріоритетів державної політики стимулювання підприємницької активності в ключових галузях технологічного виробництва, часткового перерозподілу національного доходу із спрямуванням коштів на розвиток науки, впровадження новітніх технологій [3, с. 10]. Проте, в сучасній практиці промислові підприємства часто не хочуть впроваджувати інновації, оскільки для переходу на нову технологію необхідно зупинити діюче виробництво і дочекатися впровадження нового, налагодження якого потребує часу та значних коштів. Тому рівень інноваційної активності підприємств України є досить низьким порівняно із закордонними країнами. Для підтвердження цього проаналізуємо показники рівня інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств за 2000-2011 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України за період 2000-2011 рр. *

Роки	Питома вага підприємств, що		Впровадження нових технологічних процесів, процесів	Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
	займалися інноваціями, %	впроваджували інновації, %			
2000	18,0	14,8	1 403	15 323	—
2001	16,5	14,3	1 421	19 484	6,8
2002	18,0	14,6	1 142	22 847	7,0
2003	15,1	11,5	1 482	7 416	5,6
2004	13,7	10,0	1 727	3 978	5,8
2005	11,9	8,2	1 808	3 152	6,5
2006	11,2	10,0	1 145	2 408	6,7
2007	14,2	11,5	1 419	2 526	6,7
2008	13,0	10,8	1 647	2 446	5,9
2009	12,8	10,7	1 893	2 685	4,8
2010	18,8	11,5	2 043	2 408	3,8
2011	16,2	12,8	2 510	3 238	3,8

* Складено за даними [4]

Аналізуючи дані в таблиці, спостерігаємо, що:

а) питома вага підприємств, що займалися інноваціями у 2000 р. була високою (18,0 %), проте потім відбувалося зменшення, і у 2006 р. їх частка була найменшою (11,2 %), після чого спостерігалось стрибкоподібне зростання;

б) питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації протягом 2000-2002 рр. була майже стабільною, після чого спостерігалось різке скорочення, і у 2005 р. їх частка була найменшою і становила 8,2 %. У період 2006-2011 рр. відбувається помірне зростання інноваційно-активних підприємств. Вже на 2011 р. їх частка становила 12,8 %, рівень такої інноваційної активності є низьким, проте для українських підприємств виступає позитивною тенденцією;

в) освоєння виробництва нових видів продукції було найвищим на початку аналізованого період, після чого спостерігається значне скорочення. Щодо впровадження нових технологічних процесів, то з кожним роком спостерігається їх помірне зростання. Аналізуючи дані питомої ваги інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції підприємств України, то спостерігається тенденція до зниження, що вказує, насамперед, на орієнтування українських підприємств на цінові фактори.

На рис. 1 показано зміну інноваційної активності промислових підприємств, а також усереднену лінію тренду для більш наглядного бачення динаміки зміни показників.

Рис.1. Динаміка інноваційної активності промислових підприємств за 2000-2011 рр. [4]

Загалом, проаналізувавши показники інноваційної активності в Україні можна чітко зазначити, що хоча питома вага підприємств, що впроваджували інновації зростає, проте рівень активності впровадження інновацій є низьким. На сьогоднішній день проблемами, що стримують розвиток інноваційної активності вітчизняних підприємств є наступні [5, с. 64]: відсутність науково-методологічної бази формування науково-технологічної сфери; відсутність системності у здійснюваних державою заходів щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки; державне управління інноваційною діяльністю здійснюється без чітко сформульованої стратегії науково-

технологічного та інноваційного розвитку, послідовної та виваженої зовнішньої та внутрішньої економічної політики; відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери; державне управління інноваційною діяльністю забезпечується за галузевим принципом; нескоординованість дій суб'єктів інноваційної діяльності; недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок; інноваційна сфера країни й досі не стала посправжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Крім того, низькі показники інноваційної активності є наслідком як прямої, так і непрямой дії держави на інноваційний процес. Оскільки, на сьогодні державна інноваційна політика є недосконалою та недостатньо розвиненою, щоб простимулювати діяльність підприємств. Тому, для пошкваллення впровадження інновацій держава повинна надавати підтримку шляхом виконання наступних заходів: удосконалення законодавчої бази для підтримки стимулювання інноваційної діяльності; створення нових технопарків та інших інноваційних структур; чітко розроблених пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на всіх рівнях; здійснення середньо- та довгострокового кредитування зі знижкою ставки інноваційної діяльності підприємств; створення ефективної національної інноваційної системи та здійснювати в комплексі створення високотехнологічних виробництв і промислового освоєння результатів НДДКР, а також створення сприятливого інноваційного клімату з метою залучення коштів від вітчизняних та іноземних інвесторів.

Основними заходами щодо активізації впровадження інновацій в межах підприємства можуть бути наступні: мотивація працівників до здійснення інноваційної діяльності, зокрема збільшення витрат на їх підготовку; тісна співпраця з іноземними партнерами та переймання світового досвіду щодо здійснення розробок; тобто необхідно спрямувати всі свої зусилля на активізацію інноваційного бізнесу. Отже, для активізації інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств необхідним є створення механізму стимулювання як на рівні підприємства, так і на рівні держави, досліджуючи світовий досвід та адаптуючи його до сучасних умов та промисловості. Саме удосконалення нормативно-правової бази щодо інноваційної діяльності та реалізація усіх зазначених державних заходів та заходів підприємства сприятимуть підвищенню рівня інноваційної активності, зокрема стимулюватимуть розробників до впровадження інновацій, прагнучи досягти світового рівня інноваційної розробки та забезпечити її конкурентоспроможність.

Висновки. Отже, в сучасних економічних умовах, впровадження інновацій виступає рушійним чинником досягнення успіху в діяльності підприємства, оскільки саме динамічний розвиток інноваційної діяльності дозволяє здійснити широкомасштабний перехід на інноваційний розвиток економіки в цілому. В Україні постійно зростає чисельність підприємств, що

проявляють зацікавленість до нововведень, впровадження інновацій, проте статистика показує про все ще низький рівень їх інноваційної активності. Тому для досягнення поставлених цілей та забезпечення стійкої тенденції зростання показників активного впровадження інновацій, а також для стимулювання інноваційної активності на вітчизняних промислових підприємствах, забезпечення взаємодії між ними, удосконалення інноваційної інфраструктури, створення сприятливого інноваційного клімату необхідно вжити низку адміністративних, організаційних та економічних заходів впливу, що в свою чергу відповідно сприятиме підвищенню ініціативності та активності в загальному економічному зростанні та втіленні інноваційних проектів.

Перспективами подальших досліджень у даному науковому напрямі є детальний розгляд заходів щодо підвищення рівня інноваційної активності промислових підприємств як на рівні підприємства, так і з боку держави.

Література:

1. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент [Текст]: підручник / Т.О. Скрипко. — К.: Знання, 2011. — 423 с. ISBN 978-966-346-718-4
2. Логвиненко Є.І. Визначення характеристик для опису діяльності інноваційно-активних підприємств [Електронний ресурс] / Є.І. Логвиненко, О.М. Кузьменко, М.В. Плетньов // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля: наук. журнал. — Луганськ, 2011. — № 11 (153), ч.1.
3. Новицький В. Є. Інституційне регулювання в системі програмно-цільового регулювання національного інноваційного розвитку / Економічна безпека України і виклики сьогодення. Збірник матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції 28 травня 2010 року. Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі. / С. 10-12. [Електронний ресурс] / — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/uazt/2010_1k.pdf.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Гаврилова О.А. Сучасний стан та проблеми розвитку інноваційної активності промислових підприємств України / О.А. Гаврилова, М.В. Фріцберг, В.І. Чередниченко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. — Полтава, 2011. — Вип. 2. — Том 1. — 342 с.